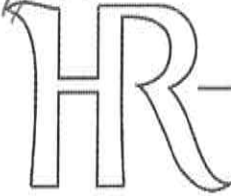

KU 27/14

HELŚIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA
HELSINKI FOUNDATION for HUMAN RIGHTS

RADA FUNDACJI

Halina Bortnowska-Dąbrowska Marek Antoni Nowicki
Jerzy Ciemniński Teresa Romer
Janusz Grzelak Stefan Starczewski
Michał Nawrocki Mirosław Wyrzykowski

ZARZĄD FUNDACJI

Prezes: Danuta Przywara
Wiceprezes: Adam Bodnar
Sekretarz: Maciej Nowicki
Skarbnik: Elżbieta Czyż
Członek Zarządu: Janina A. Kłosowska

Warszawa, dnia 7 stycznia 2014 r.

060...../2014/MPL/MSz

Szanowny Pan
Senator dr Piotr Zientarski
Przewodniczący Komisji Ustawodawczej
Senatu RP
ul. Wiejska 6
00-902 Warszawa

Opinia Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka do senackiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (druk senacki nr 509)

Wielce Szanowny Panie Przewodniczący,

W odpowiedzi na pismo z dnia 3 grudnia 2013 r. (sygn. BPS/KU-034/509/7./13) zawierające prośbę o sporządzenie opinii w przedmiocie rozwiązań zaproponowanych w senackim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (druk senacki nr 509), Helsińska Fundacja Praw Człowieka pragnie niniejszym przedstawić swoje stanowisko w tym przedmiocie.

Opiniowany projekt ustawy ma, zgodnie z intencjami jego twórców sformułowanymi w uzasadnieniu, dostosować system polskiego prawa do wskazań Trybunału Konstytucyjnego (dalej jako: „TK” lub „Trybunał”) wyrażonych w wyroku z dnia 17 lipca 2013 r. (sygn. akt SK 9/10), stwierdzającym niezgodność art. 75 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny¹ (dalej jako: „k.k.”) z Konstytucją RP. Zakwestionowany przez Trybunał przepis dotyczy obligatoryjnego wykonania wobec skazanego zawieszony kary pozbawienia wolności i stanowi, że „sąd zarządza wykonanie kary, jeżeli skazany w okresie próby popełnił podobne przestępstwo umyślne, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności”. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 75 § 1 k.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości odstąpienia przez sąd od zarządzenia wykonania kary w sytuacji, gdy wobec skazanego ponownie orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jeżeli przemawiają za tym szczególne względy, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Jednocześnie TK odroczył czas utraty mocy obowiązującej zakwestionowanego przepisu o 18 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw

¹ Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późniejszymi zmianami.

RP. Trybunał zakwestionował z pozycji podmiotowego prawa do sądu „automatyzm” zarządzania przez sąd wykonania kary pozbawienia wolności, w sytuacji, gdy w okresie próby po popełnieniu pierwszego przestępstwa, skazany ponownie popełnia przestępstwo podobne do pierwszego i zostaje skazany na karę pozbawienia wolności, ale także z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. W ocenie TK procedura sądowa przewidziana w art. 75 § 1 k.k. „(...) nie ma cech procedury sprawiedliwej, wymaganej przy rozstrzygnięciu o sprawie w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji. Wolność osobista wymaga, aby sąd, przy orzekaniu o jej realnym pozbawieniu, miał zapewniony zakres uznania (minimum kompetencji sądu)”.

W wykonaniu powyższego wyroku Senat proponuje nadanie art. 75 § 1 k.k. następującej treści: „Sąd **zarządza** wykonanie kary, jeżeli skazany w okresie próby popełnił podobne przestępstwo umyślne, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności, **chyba że** przemawiają przeciwko temu szczególne względy, a wykonanie kary pozbawienia wolności orzeczonej za podobne przestępstwo umyślne zostało warunkowo zawieszono”.

W ocenie Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, projektowane rozwiązanie wprowadzi realizuje postanowienia wyroku TK w sprawie SK 9/10 (stanowiąc transpozycję jego sentencji do ustawy), ale jednocześnie powoduje powstanie niespójności systemu prawa karnego w kwestii środków probacyjnych. Jest to spowodowane zakresem formułą rozstrzygnięcia TK w sprawie SK 9/10 – Trybunał rozstrzygał skargę konstytucyjną przedstawioną w związku z konkretnym stanem faktycznym², a nie analizował *en bloc* przepisów dotyczących obligatoryjnych i fakultatywnych przesłanek wykonania kary warunkowo zawieszonoj, jak i odwoływania innych instytucji związanych z poddaniem sprawcy przestępstwa próbie.

Dlatego w ocenie Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, wykonując powyższy wyrok Trybunału warto byłoby rozważyć dokonanie dalej idących zmian zarówno w Kodeksie karnym, jak i Kodeksie karnym wykonawczym³. Zmiany takie pozwoliłyby zapewnić spójność systemu prawa i polityki karnej. **W przypadku uznania, że zmiany tego rodzaju nie mieszczą się w formule „niezbędnych konsekwencji” wykonania wyroku TK, o których mowa w art. 85c Regulaminu Senatu⁴, apelujemy o rozważenie przygotowania przez Komisję Ustawodawczą Senatu RP odrębnego projektu inicjatywy ustawodawczej, zapewniającego spójność systemu prawa po znowelizowaniu art. 75 Kodeksu karnego w ramach opiniowanej inicjatywy wykonującej bezpośrednio orzeczenie TK.** Innym rozwiązaniem mogłoby być zwrócenie się przez Senat o analizę tego problemu do Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego.

Przyjmując, że problem konstytucyjny zasygnalizowany przez Trybunał dotyczy braku pozostawienia sądowi swobody decyzyjnej przy decydowaniu o odwołaniu środka probacyjnego należałoby dokonać modyfikacji innych instytucji prawnych, przewidujących „automatyzm” sądu przy odwoływaniu środków probacyjnych. Zmiany te powinny dokonać się zarówno w obrębie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary, jak i w innych instytucjach probacyjnych. Zmiany wymaga przede wszystkim art. 75 § 1a k.k., który również przewiduje obligatoryjne wykonanie kary w stosunku do sprawcy, wobec którego wcześniej warunkowo zawieszono karę. Zgodnie z przywołanym przepisem, „Sąd zarządza

² Wobec skarżącego w sprawie, została skierowana do wykonania kara pozbawienia wolności w sytuacji, gdy w okresie próby popełnił podobne przestępstwo do tego za które został po raz pierwszy skazany, ale za które również orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zmianami.

⁴ Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 listopada 1990 r. - Regulamin Senatu, M.P. z 2010 r. Nr 39, poz. 542 j.t.

wykonanie kary jeżeli skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, ponownie używając przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą”. Powyższy przepis także nie pozwala sądowi na indywidualizację rozstrzygnięcia oraz dokonanie prognozy kryminologicznej konkretnego skazanego.

Podobne wątpliwości dotyczą, jak słusznie wskazują w swoich opiniach do przedmiotowego projektu Sąd Najwyższy⁵ oraz Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia”⁶, instytucji: **obligatoryjnego podjęcia warunkowo umorzonego postępowania karnego oraz odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia**. Pierwsza z nich uregulowana została w art. 68 § 1 k.k., który stanowi: „Sąd podejmuje postępowanie karne, jeżeli sprawca w okresie próby popełnił przestępstwo umyślne, za które został prawomocnie skazany”. Natomiast stosownie do treści art. 160 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego, „Sąd penitencjarny odwołuje warunkowe zwolnienie, jeżeli warunkowo zwolniony:

- 1) w okresie próby popełnił przestępstwo umyślne, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności,
- 2) uchyla się od wykonania obowiązków, o których mowa w art. 159 § 2,
- 3) uchyla się od dozoru, wykonania nałożonych obowiązków lub orzeczonych środków karnych,
- 4) w okresie próby rażąco naruszył porządek prawny, w szczególności popełnił inne przestępstwo niż określone w pkt 1 lub została orzeczona inna kara niż określona w pkt 1”.

Podobnie, jak stanowi art. 160 § 2 Kodeksu karnego wykonawczego, „sąd penitencjarny odwołuje warunkowe zwolnienie, jeżeli zwolniony, skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkującej wspólnie ze sprawcą, w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, ponownie używając przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkującej wspólnie ze sprawcą”.

Z przywołanych wyżej unormowań jasno wynika, że w polskim systemie prawa karnego i penitencjarnego przewidziano szereg instytucji przewidujących automatyzm i brak dyskrecjonalnej władzy sędziego przy rozstrzygnięciu dotyczącym odwołania środka probacyjnego. Trybunał Konstytucyjny w wyroku w sprawie SK 9/10 zakwestionował, ze względu na zakres zaskarżenia, tylko jedną z tych instytucji. Nie mniej wydaje się, że podobne argumenty znajdują zastosowanie do wszystkich wyżej wymienionych przepisów. Dokonanie nowelizacji Kodeksu karnego w „wycinkowym” kształcie zaproponowanym obecnie przez Senat, spowoduje, że indywidualizacja rozstrzygnięcia sądu w kwestii odwołania środka probacyjnego zależeć będzie od jego rodzaju, co będzie rozwiązaniem systemowo niespójnym. Kierując się wskazaniem Trybunału Konstytucyjnego, postulować należy pozostawienie w każdej sytuacji sędziemu swobody w zakresie podejmowania decyzji o odwołaniu środka probacyjnego i odejście od obligatoryjności w tym zakresie⁷. Dlatego, w

⁵ Opinia Sądu Najwyższego dostępna na stronach internetowych Sejmu RP pod adresem: http://senat.gov.pl/gfx/senat/userfiles/_public/k8/dokumenty/konsultacje/509/509_1.pdf.

⁶ Opinia SSP „Iustitia” dostępna na stronach internetowych Stowarzyszenia pod adresem: <http://www.iustitia.pl/index.php/opinie/797-opinia-iustitii-w-przedmiocie-proponowanych-zmian-art-75-kodeksu-karnego>.

⁷ Stosowanie art. 75 § 1 i 2 k.k. ujawnia nieracjonalność tych przepisów i niekiedy prowadzi do sytuacji absurdalnych. Przykładowo, skazany dwukrotnie (drugi raz w okresie próby) na karę pozbawienia wolności za kradzież (art. 278 § 1 k.k.), wobec którego warunkowo zawieszono wykonanie obu kar, na mocy art. 75 § 1 k.k. zostanie obligatoryjnie pozbawiony wolności. Oba przestępstwa są bowiem umyślnymi przestępstwami podobnymi. Tymczasem wykonanie zawieszonych kar pozbawienia wolności wobec skazanego za kradzież, który w okresie próby dokonał zabójstwa pozostawione jest z mocy art. 75 § 2 k.k. uznaniu sądu.

przypadku uznania przez Komisję Ustawodawczą, że wskazane zmiany wykraczają poza niezbędne konsekwencje wykonania wyroku TK, o których mowa w Regulaminie Senatu, Helsińska Fundacja Praw Człowieka apeluje do Senatu o rozważenie podjęcia odrębnej inicjatywy ustawodawczej dotyczącej wskazanych kwestii bądź o zasygnalizowanie problemu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

Z wyrazami szacunku,

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
WICEPREZES ZARZĄDU

Adam Bodnar